

Bachelorscriptie Geschiedenis

Strijdend ten onder

De interne conflicten binnen de Centruumpartij in 1984, aan de hand van het handelen van Hans Janmaat & Nico Konst

Naam: Tom Plaum (s4341813)

Begeleider: dr. A. Van Veen

Datum: januari/februari 2018

Inhoud

Inleiding	3
Partijgeschiedenis van de Centrumpartij	8
Hans Janmaat, het onverzettelijke Kamerlid.....	12
Nico Konst, de standvastige partijvoorzitter	21
Conclusie	28
Literatuurlijst	30

Inleiding

‘Als ik zeg: Nederland is voor de Nederlanders, wij houden van dit land en van deze cultuur, dan kan geen Kamer, geen parlementaire meerderheid en geen Grondwet mij dat verbieden!’¹

Deze woorden zijn typerend voor het optreden van Hans Janmaat als politicus in de Tweede Kamer. Hij streed als Kamerlid van de Centruumpartij (CP) voor het behoud van de Nederlandse cultuur, ook al wilden de meeste politici dat toen niet horen. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 1982 wist hij als lijsttrekker van de CP één zetel te bemachtigen. Tussen 1982 en 1986 en tussen 1989 en 1998 was Janmaat Kamerlid, vanaf 1984 voor zijn nieuwe partij: de Centrumdemocraten (CD). Zowel de CP als de CD zorgden voor ophef in de Nederlandse politiek en maatschappij. Met leuzen als ‘Nederland is voor de Nederlanders’ en ‘Vol = Vol’ - uitspraken die heden ten dage gemeengoed zijn geworden in het Nederlandse politieke landschap - stuitten Janmaat en consorten toentertijd op veel weerstand. De publieke opinie typeerde de partijen als extreemrechts, ook werden de partijen door de andere fracties in de Tweede Kamer genegeerd. Antifascistische groeperingen verstoorden partijvergaderingen met geweld om de CP en CD klein te houden. Groot electoraal succes hadden de partijen nooit. De CD bemachtigde tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 1994 weliswaar drie zetels, maar verdween na de verkiezingen in 1998 uit de Kamer.²

Conflict en breuk

Janmaat was de politiek leider van de CP en later de CD en zo gedroeg hij zich ook. In de beginjaren als Kamerlid trok hij meer macht naar zich toe binnen de CP. In mei 1984 werd hij als partijvoorzitter opgevolgd door vicevoorzitter Nico Konst. Na een vijf maanden durende machtsstrijd tussen deze twee politici en hun ‘bondgenoten’ werd Janmaat in oktober datzelfde jaar geroeyeerd door het Dagelijks Bestuur van de partij, dat onder leiding stond van Konst. Janmaat behield echter zijn zetel in de Tweede Kamer en richtte met enkele oud-CP’ers de CD op om zijn ideeën te blijven verkondigen in de Nederlandse politiek. Hij bleef de centrale figuur van zijn nieuwe partij, terwijl de CP langzaam uit het politieke landschap verdween. Een verzoeningspoging tussen beide partijen in maart 1986 in een hotel in Kedichem werd gewelddadig verstoord door antifascisten, waardoor beide partijen definitief gescheiden zouden blijven voortbestaan.³

¹ Handelingen Tweede Kamer (hierna: HTK), 1985-1986 (15-10-1985), 480.

² Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 14-11-2017).

³ Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 14-11-2017).

In de loop der jaren werd de CP in de media en wetenschappelijke literatuur neergezet als extreemrechts. Na de zetelwinst van de CP in de Tweede Kamer in 1982, verscheen de eerste publicatie over de partij, die de oorzaken van de opkomst van het racisme in de vorm van de CP wilde duiden.⁴ In de jaren negentig bestudeerden vooral politicologen en sociologen de CP en CD en plaatsten deze wetenschappers beide partijen in een context van rechtsextremisme in Nederland. Historicus Gerrit Voerman en politicoloog Paul Lucardie analyseerden de CP en CD aan de hand van partijprogramma's en de herkomst van het electoraat, terwijl cultureel antropoloog Jaap van Donselaar beide partijen in de geschiedenis van het rechtsextremisme in Nederland plaatste.⁵ Duidelijk was dat altijd een rechtsextremistische stroming is geweest in Nederland na de Tweede Wereldoorlog, maar dat deze tot dan toe relatief klein was gebleven.

Ook in verder wetenschappelijk onderzoek naar de CP en CD, werden deze partijen in de context van rechtsextremisme geplaatst. In 1998 verscheen een wetenschappelijke publicatie die volledig ging over de Centrumstroming, genaamd *Extreem-rechts in Nederland*. Onder redactie van politicologen Joop van Holsteyn en Cas Mudde werd een poging gedaan een veelomvattend en genuanceerd beeld te geven van de Centrumstroming in Nederland.⁶ In deze publicatie werd tevens een inkijkje gegeven in de machtsstrijd binnen de CP in 1984 tussen Janmaat en Nico Konst. Deze machtsstrijd was volgens Van Holsteyn en Mudde een strijd over de te varen koers van de CP, waarbij Konst een radicalere koers voorschreef van Janmaat wilde.⁷ Verder werd de machtsstrijd niet uitgewerkt. Dat Janmaat uiteindelijk uit de partij werd gezet wordt als een feit weergegeven, maar dit feit werd niet onderbouwd met bronmateriaal over de bestuursvergaderingen van de CP. Daarnaast werd niet besproken hoe de machtsstrijd voor Konst afliep.

Van extreemrechts naar populistisch

Rond de millenniumwisseling werd de Centrumstroming nog steeds in een rechtsextremistisch kader gezet, maar werden de CP en CD nu ook in een bredere context geplaatst van Europese anti-immigratiepartijen.⁸ Na de snelle opkomst van Pim Fortuyn en de LPF in de Nederlandse politiek in 2002, nam de academische interesse in het populisme in Nederland en Europa toe. In het begin werden de LPF en de Boerenpartij in de context van rechtspopulisme in Europa bestudeerd, maar werden de

⁴ Kees Brants en Willem Hoogendoorn, *Van vreemde smetten vrij: opkomst van de Centruumpartij* (Bussum, 1983), 7-8.

⁵ Gerrit Voerman en Paul Lucardie, 'The extreme-right in The Netherlands; the centrists and their radical rivals', *European Journal of Political Research* 22:1 (1992) 35-54; Jaap van Donselaar, 'Post war Fascism in The Netherlands', *Crime, Law and Social Change* 19 (1993) 87-100.

⁶ Joop van Holsteyn & Cas Mudde, *Extreem-rechts in Nederland* (Den Haag, 1998), 10.

⁷ Van Holsteyn en Mudde, *Extreem-rechts in Nederland*, 21.

⁸ Cas Mudde, *The ideology of extreme right* (Manchester, 2000), 137-141; Wouter van der Brug, Meindert Fennema & Jean Tillie, 'Anti-immigrant parties in Europe: Ideological or protest vote?', *European Journal of Politic research* 37 (2000) 77-102.

CP en CD hier buiten beschouwing gelaten.⁹ Beide partijen kwamen wel aan bod in onderzoeken naar Nederlands populisme. Toch werden de CP en CD in deze onderzoeken slechts in de marge genoemd. Soms werd in de literatuur benadrukt dat de partijen onfatsoenlijk waren of dat Janmaat zich opwierp als beschermer van de Nederlandse cultuur.¹⁰ Tevens werd benadrukt dat Janmaat en zijn partijen zich tegen 'de buitenlanders' keerde en dat hij door de politiek werd genegeerd.¹¹ In sommige onderzoeken naar Nederlands populisme werden de CP en CD zelfs helemaal buiten beschouwing gelaten. De teksten van Fortuyn over een immigratiestop werden als radicaal en taboedoorbrekend gezien, terwijl Janmaat hier twee decennia eerder al voor pleitte.¹²

Primeur in CP-onderzoek

Al deze onderzoeken hebben weinig tot geen gebruik gemaakt van bronmateriaal over de CP en CD zelf. Tevens is veel onderzoek gedaan door politicologen of sociologen en weinig door historici. In 2016 kwam daar verandering in, door het verschijnen van het proefschrift *In de ban van goed en fout: De bestrijding van de Centruumpartij en Centrumdemocraten (1980-1998)* van historicus Jan de Vetten over de bestrijding van de CP en CD. Aan de hand van bronmateriaal gaf hij aan hoe en waar de CP en CD is bestreden. Hij gaf in de inleiding van het proefschrift ook duidelijk aan waar zijn proefschrift niet over gaat. Er werd bijvoorbeeld niet gefocust op de interne aspecten van de partijen, zoals de partijorganisatie of de personen binnen de partij.¹³ De Vetten focust zich tevens niet op de interne conflicten binnen de CP in 1984. Hier ligt dus de lacune in de historiografie van de CP.

In de historiografie bestond lange tijd consensus over het feit dat de CP kon worden gezien als een partij die op de uiterst rechterflank van het Nederlandse politieke spectrum bevond. Ook het proefschrift van De Vetten voegde zich bij deze visie. Toch verscheen recent een onderzoek dat probeerde de positie van Janmaat en de CP in de geschiedenis te nuanceren. Journalist Joost Niemöller schreef in 2015 een boek waarin hij de opkomst en ondergang van Janmaat wilde beschrijven aan de hand van bronmateriaal en interviews met oud-politici van de CP. Hij probeerde een ander beeld van Janmaat de CP te schetsen, tegen het gevestigde beeld van de al bestaande historiografie. Dit beeld liet zien dat Janmaat en de CP ten onrechte werden behandeld als uitschot en dat politici en de maatschappij zich moesten schamen voor het dusdanig negatief behandelen van Janmaat. Het beeld

⁹ Cas Mudde, 'The Popular Zeitgeist', *Government and Opposition* 39 (2004), 541-563.

¹⁰ Koen Vossen, 'Van marginaal naar mainstream? Populisme in de Nederlandse geschiedenis', *Low Countries Historical Review* 127:2 (2012) 28-54, alhier 50; Piet de Rooy, *Ons stipje op de wereldkaart: De politieke cultuur van modern Nederland* (Amsterdam, 2014), 277.

¹¹ Remieg Aerts e.a., *Land van kleine gebaren: Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012* (Amsterdam, 2013), 332.

¹² Friso Wielenga, *Geschiedenis van Nederland: Van de Opstand tot heden* (Amsterdam, 2012) 352-353.

¹³ Jan de Vetten, *In de ban van goed en fout: De bestrijding van de Centruumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)* (Amsterdam, 2016), 29-31.

van Niemöller wordt ondersteund door emeritus hoogleraar politieke theorie Meindert Fennema, die het voorwoord van het boek schreef. Daarin stelde de politicoloog dat Janmaat 'een rechtse conservatief was, met racistische vooroordelen die in Nederland niet ongewoon waren.'¹⁴ In feite probeerden Niemöller en Fennema de status van Janmaat als politicus te rehabiliteren.

De publicatie van Niemöller over Janmaat en de CP stond lijnrecht tegenover de consensus in de historiografie van de CP. Politicoloog Fennema schaarde zich achter de visie van Niemöller, waardoor het debat over de partij nieuw leven is ingeblazen. Toch bleek uit het proefschrift van De Vetten dat nog steeds onduidelijkheden bestaan over de interne aspecten van de CP. Wat voor personen waren actief binnen de partij en welke rol speelden zij in de geschiedenis van de partij? Daarnaast bleek uit de historiografie dat de interne conflicten binnen de partij worden afgedaan als een koersstrijd, die verder werd onderbelicht. Was de machtsstrijd puur een strijd over te varen koers van de CP of was er sprake van een persoonlijke vete? Bovendien staat als in de historiografie over de machtsstrijd Janmaat vooral centraal, terwijl Konst amper wordt genoemd. Welke rol speelde hij in de conflicten binnen de CP? Deze scriptie probeert deze historiografische lacunes op te vullen door de machtsstrijd in 1984 tussen Hans Janmaat en Nico Konst centraal te stellen en hun handelen binnen de interne conflicten te onderzoeken. Het onderzoek richt zich op deze twee personen met de hoofdvraag: In hoeverre hebben het handelen van Janmaat en Konst binnen hun CP-functies de machtsstrijd binnen de partij in 1984 beïnvloed?

Opzet van onderzoek

Aan de hand van verschillende hoofdstukken wordt deze vraag beantwoord, waarbij ieder hoofdstuk een gerelateerde deelvraag centraal staat. Het eerste hoofdstuk spitst zich op de achtergrond en context van de CP. Hoe is de partij ontstaan, wat waren de partijpunten, welke successen behaalde de partij en hoe ging de partij ten onder? In het tweede hoofdstuk staat Hans Janmaat centraal. Welke weg behandelde hij binnen de CP, wat was zijn invloed op de interne conflicten en hoe was hij betrokken bij de oprichting van de CD? Het derde hoofdstuk bestudeert het handelen van Nico Konst binnen de partij en de interne conflicten. Welke rol had hij in de machtsstrijd binnen de CP en hoe beïnvloedde hij deze machtsstrijd? Het onderzoek zal gebruik maken van de *bottom up*-methode om de geschiedenis van de CP te beschrijven. Met deze methode worden het handelen van verschillende individuen bestudeerd, waarmee de geschiedenis van de partij wordt beschreven. Een voorbeeld hiervan is het proefschrift *De Partij: over het politieke leven in de vroege S.D.A.P.* van Adriaan van Veldhuizen, waarin hij de eerste vijftien jaar van de SDAP onderzocht. Hij focuste zich op de eerste partijleden en bestudeerde onder andere hun redenen tot lidmaatschap bij de sociaaldemocratische

¹⁴ Joost Niemöller, *De verschrikkelijke Janmaat: Nederland en de Centrumpartij* (Amsterdam, 2015), 8.

partij.¹⁵ Net als in het proefschrift van Van Veldhuizen, stelt deze scriptie politici binnen de CP centraal om een beeld te geven van het verleden van de partij, in dit onderzoek specifiek de interne conflicten binnen de CP in 1984.

Om antwoord te kunnen geven op de deelvragen zal archiefmateriaal van de CP en CD worden bestudeerd. In deze scriptie zijn vooral de notulen van vergaderingen van het Hoofd- en Dagelijks Bestuur van de CP onderzocht, die zijn te vinden in het archief van Hans Janmaat. Dit archief is ondergebracht bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. Enkel de recente onderzoeken naar de CP van Niemöller en De Vetten hebben gebruik gemaakt van dit archief, maar beiden hebben niet uitgebreid de notulen van de bestuursvergaderingen onderzocht. Daarnaast zal de nooit gepubliceerde autobiografie van Janmaat, *Dagboek van de secretaris*, worden bestudeerd, dat onderdeel is van het archief van Janmaat. Belangrijk om te noemen is dat de secretaris van het Dagelijks Bestuur verantwoordelijk was voor de notulen van de Dagelijks Bestuurs- en Hoofdbestuursvergaderingen. Voor het partijcongres in Boekel op 12 mei 1984 was Mart Giesen CP-secretaris, een bestuurder die Janmaat steunde, na het partijcongres schreef Danny Segers, een bestuurder die Konst steunde, als secretaris de notulen. De notulen kunnen dus een gekleurd beeld geven van de werkelijkheid. Daarnaast moet een kanttekening worden geplaatst bij *Dagboek van de secretaris*. In deze autobiografie komt vooral de blik van Janmaat naar voren op de interne conflicten binnen de CP. Hij schreef de autobiografie rond 2000, na zijn periode als Kamerlid. In de autobiografie keek hij nooit naar zichzelf als schuldige en wees hij liever naar zijn tegenstanders, waardoor het boek gekleurd is. Toch geeft de autobiografie de mening van Janmaat weer op de machtsstrijd en de gebeurtenissen daarbinnen, wat *Dagboek van de secretaris* bruikbaar maakt voor dit onderzoek.

¹⁵ Adriaan van Veldhuizen, *De Partij: over het politieke leven in de vroege S.D.A.P.* (Amsterdam, 2015), 261-264.

Partijgeschiedenis van de Centrumpartij

Alvorens dit onderzoek zich toespitst op de twee sleutelfiguren binnen de CP is het belangrijk om de geschiedenis van de CP en CD nader te bestuderen om een context te schetsen waarin de centrale personen in dit onderzoek zich bevonden. Hoe is de CP ontstaan, welke partijpunten had de CP, welke successen werden behaald en hoe ging de partij ten onder?

Tegen de radicalisering

Om het ontstaan van de CP en CD te kunnen verklaren moet eerst de Nederlandse Volks-Unie (NVU) worden besproken. Deze beweging werd in 1971 opgericht door een aantal volksnationalisten, die aanhangers waren van de Groot-Nederlandse gedachte. Deze gedachte gaat uit van een verenigd Nederland en Vlaanderen, dat is gezuiverd van volksvreemde elementen. In het begin ontbrak binnen de bestuurlijke top van de NVU sterk leiderschap, totdat Joop Glimmerveen voorzitter werd van de Unie in 1974. Onder zijn leiding ging de NVU een racistische en nationaalsocialistische koers varen. Adolf Hitler en Anton Mussert werden binnen de partij openlijk geprezen. Een aantal leden stond niet achter deze radicale koers van de

NVU en verliet de partij. Zij probeerden via nieuwe wegen de nationalistische ideeën te verwezenlijken, waaruit de Nationale Centrumpartij (NCP) voortvloeide. Na de eerste partijbijeenkomst in februari 1980 vielen partijleden illegale Marokkaanse migranten aan in een kerk in Amsterdam. Als gevolg daarvan, werd de NCP opgeheven. Een dag later werd de Centrumpartij door oud-NCP'ers opgericht.¹⁶ De eerste statuten van de CP waren exact hetzelfde als van de NCP, al werd het woord 'Nationale' zorgvuldig bedekt met Tipp-Ex.¹⁷

Snelle opkomst met anti-immigratie ideeën

De CP probeerde zich te distantiëren van de stempel 'rechtsextremisme' dat de NVU bij zich droeg en zich in het politieke midden van het politieke spectrum te plaatsen. De CP probeerde onder leiding van politicoloog Hans Janmaat zetels in de Tweede Kamer te bemachtigen. Tijdens de verkiezingen van 1981 stemden ruim 12.000 Nederlanders op de CP, hetgeen niet voldoende was voor het behalen van

Figuur 1: Verkiezingssticker Centrumpartij (ca. 1984)

¹⁶ Van Holsteyn & Mudde, *Extreem-rechts in Nederland*, 17-19.

¹⁷ Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (hierna: IISG), Archief Hans Janmaat, inv.nr. 17, Statuten en huishoudelijk reglement van de (Nationale) Centrumpartij (24-6-1980).

een zetel.¹⁸ Een jaar later had de partij meer succes en wist de partij ruim 68.000 stemmen te behalen, genoeg voor één zetel, die door Janmaat werd bekleed.¹⁹

Het succes van de CP in 1982 werd behaald met een tienpuntenprogramma, waarmee de partij zich in het midden van het politieke spectrum probeerde te plaatsen. Op deze puntenlijst stonden ideeën als het invoeren van een referendum, het behouden van de Nederlandse cultuur en het intensief bestrijden van drugshandel en misdaad, maar ook het stoppen van de migratiestroom naar Nederland. Op het verkiezingsaffiche stond expliciet: 'Nederland is geen migratieland, dus stop de vreemdelingenstroom'.²⁰ Nederland was namelijk vanuit ecologisch en sociaaleconomisch oogpunt geen migratieland, meende de CP. De sociaal-culturele spanningen, die migratie volgens de CP met zich meebrengt, 'zijn de laatste jaren voor met name de ten achtergestelde groepen in de Nederlandse samenleving tot haast ondraaglijke hoogte gestegen, door de economische recessie en de toenemende schaarste aan werk, woon- en recreatieruimte in het overvolle Nederland.'²¹ Als een oplossing voor het 'overvolle Nederland' wilde de CP de ontwikkelingshulp gebruiken om vrijwillige remigratie naar landen als Turkije en Marokko te stimuleren en pleitte de partij voor het opvangen van vluchtelingen in hun eigen regio.²²

Met deze migratiepolitiek plaatste de CP zich toentertijd op de uiterste rechterflank van het Nederlandse politieke spectrum. Het was de eerste politieke partij die in de Tweede Kamer zetelde die zulke anti-immigratie ideeën representeerde. Deze ideeën zijn echter in 1982 een klein deel in het groter geheel als het om het verkiezingsprogramma gaat. Daarin focuste de partij bijvoorbeeld ook een groot gedeelte op het behoud van het milieu en het verbeteren van het onderwijs.²³ Ook al beweerde de CP dat de partij zich in het politieke midden bevond, zorgden de anti-immigratie ideeën voor een uiterst rechts karakter. Echter was de partij in 1982 niet openlijk racistisch en xenofobisch, wat de NVU wel was. In dat opzicht kon de CP worden gezien als 'gematigd extreemrechts'.

Electoral successen en interne conflicten

Vanaf 1982 groeide het electorale succes van de CP. Dit succes kwam tot uiting bij de gemeenteraadsverkiezingen in Almere in 1983, toen de partij met ruim 9 procent van de stemmen de

¹⁸ Parlement en Politiek, https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvww/tweede_kamerverkiezingen_1981 (geraadpleegd op 23-11-2017).

¹⁹ Parlement en Politiek, https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvwx/tweede_kamerverkiezingen_1982 (geraadpleegd op 23-11-2017).

²⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 24, Verkiezingsaffiche Centruumpartij (1982).

²¹ Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (in het vervolg: DNPP), Centruumpartij, Partijprogramma samengevat in tien punten (1982), 22.

²² Ibidem, 22-24.

²³ Ibidem, 25-28, 32-36.

vierde partij in de gemeenteraad werd.²⁴ In oktober van dat jaar bereikte de CP haar grootste aantal partijleden, welgeteld vierduizend.²⁵ De successen werden opgemerkt door opiniepeiler Maurice de Hond, die stelde dat de CP de vierde politieke stroming in Nederland zou kunnen worden.²⁶ In 1984 behaalde de partij weer een electoraal succes door 2,5 procent van de stemmen bij de Europese verkiezingen te behalen.²⁷

In datzelfde jaar ontstonden de interne problemen van de CP. Op het partijcongres in Boekel in mei werd Janmaat als voorzitter opgevolgd door vicevoorzitter Nico Konst. Hierna ontstond een interne machtsstrijd binnen de CP tussen Konst en Janmaat, onder andere omdat beide bestuurders een andere koers met de partij wilde varen. Konst voer een radicalere koers dan Janmaat, die de nieuwe richting als 'radicaal-rechts' betitelde. Zelf stond Janmaat voor een gematigde koers. De gemoederen liepen dusdanig hoog op dat in oktober het Dagelijks Bestuur onder leiding van Konst besloot om Janmaat uit zijn lidmaatschap te ontzetten. Hij had toen al een vergadering met zijn medestanders belegd om een nieuwe partij op te richten. Deze partij werd op 7 november opgericht: de Centrumdemocraten (CD).²⁸

Janmaat werd uit de CP gezet, maar hield zijn Kamerzetel aan. Hierdoor verloor de CP de overheidssubsidies en raakte in financiële problemen. De partij poogde in 1986 mee te doen met zowel de gemeenteraads-, als de Tweede Kamerverkiezingen, maar werd door de rechter veroordeeld vanwege vals geronselde handtekeningen. De gemeenteraadsverkiezingen leverde de CP nog vijf zetels op, maar bij de Tweede Kamerverkiezingen werd de kiesdrempel niet gehaald. Uiteindelijk konden de schadevergoedingen die de rechter eiste niet door de CP betaald worden, waardoor faillissement werd aangevraagd. In mei 1986 hield de partij na ruim zes jaar op te bestaan.²⁹ Wel werd in maart 1986 een bijeenkomst in Kedichem georganiseerd voor een eventuele samenwerking met de afgesplitste CD voor de aankomende Kamerverkiezingen, ook al werd deze bijeenkomst binnen de CP afgekeurd.³⁰ De verzoeningspoging tussen de CP en CD kwam nooit tot stand door rellende antifascisten, die met onder andere rookbommen deze poging wisten te verijdelen.³¹

²⁴ Kiesraad, <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/GR19831231> (geraadpleegd op 23-11-2017).

²⁵ DNPP, Jaarboek 1985, Ruud Koole & Gerrit Voerman, *Het lidmaatschap van politieke partijen na 1945* (1986), 175.

²⁶ Maurice de Hond, 'De Centruumpartij kan de vierde stroming in politiek worden', *de Volkskrant* (24-9-1983).

²⁷ Kiesraad, <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/EP19840614> (geraadpleegd op 23-11-2017).

²⁸ Van Holsteyn & Mudde, *Extreem-rechts in Nederland*, 21-22.

²⁹ Ibidem, 22.

³⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 35a, Brief Segers aan CP-leden (23-3-1986).

³¹ Van Holsteyn & Mudde, *Extreem-rechts in Nederland*, 24.

Conclusie

De CP was een voortvloeisel van de NVU en wilde een gematigdere koers volgen, wat in het begin ook lukte. De partij was in 1982 niet uitgesproken racistisch, wat de NVU wel was. Wel zorgden de anti-immigratieplannen ervoor dat de CP uiterst rechts stond op het politieke spectrum, ondanks dat de partij zelf beweerde dat zij in het midden van dit spectrum stond. In de volgende hoofdstukken zal worden ingegaan op de koers die de CP wilde varen na de Kamerverkiezingen van 1982. Moest de partij de 'gematigde' koers doorzetten of moest de partij juist radicaler worden? Het werd een centraal thema binnen de interne conflicten binnen de CP in 1984, waarbij zowel Janmaat, als Konst een andere koers onderschreef. Hun handelen in de interne conflicten zal in de volgende twee hoofdstukken worden uitgelicht. Daaruit zal duidelijk worden dat de interne conflicten binnen de CP niet alleen een koersstrijd was.

Hans Janmaat, het onverzettelijke Kamerlid

In het eerste hoofdstuk werd de nadruk gelegd op de ontwikkeling van de CP in het algemeen en het partijprogramma. Nu duidelijk is in welk ideologisch kader de CP en haar partijleden zich bevonden, worden in de volgende hoofdstukken de interne conflicten binnen de partij in 1984 nader belicht door te focussen op het handelen van de twee hoofdpersonen binnen dit conflict: Hans Janmaat en Nico Konst. In dit hoofdstuk staat het handelen van Janmaat centraal. Welke weg bewandelde hij binnen de CP, hoe beïnvloedde hij de conflicten en hoe liepen de conflicten voor hem af?

Figuur 2: Hans Janmaat (1984, gemaakt door: Nico Naeff)

Mislukte politieke carrière

Reeds zijn hele leven wilde Hans Janmaat actief worden binnen de politiek. Nadat hij in 1972 de studie Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam afrondde, werd hij actief binnen de Katholieke Volkspartij (KVP). Zeven jaar werkte hij mee binnen verschillende werkgroepen en commissies.³² Daarnaast bood hij zichzelf aan als speechschrijver bij toenmalig staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen Klaas de Jong Ozn, maar daar voelde De Jong Ozn weinig voor.³³ Uiteindelijk verliet Janmaat de KVP in 1979 vanwege zijn afwijkende gedachten over de migratiepolitiek. Op zijn CV was te lezen dat ‘ondanks de onderlinge steun van prof. dr. Steenkamp mijn visie op de bevolkingspolitiek op grote bezwaren stuitte, waardoor ik uiteindelijk de organisatie verlaten heb.’³⁴ Janmaat was toen al actief bij DS’70, waar hij plaatsnam in de mediacommissie. Ook hier stapte hij na enkele maanden uit de partij vanwege zijn afwijkende visie op de migratiepolitiek.³⁵ Tussendoor solliciteerde Janmaat

³² Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 28-12-2017).

³³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 3, Sollicitatiebrieven: Briefwisseling Janmaat en De Jong Ozn (oktober/november 1978).

³⁴ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 5, Curriculum Vitae van Johannes Gerardus Hendrikus Janmaat.

³⁵ Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis, <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 28-12-2017).

nog onder meer voor een baan als politicoloog bij de Teldersstichting van de VVD, beleidsmedewerker op het ministerie van Algemene Zaken en als docent Geschiedenis aan de UvA. Alle sollicitaties waren echter tevergeefs.³⁶

Politiek bestaan nieuw leven in geblazen

Janmaats pogingen om bij verschillende gevestigde partijen voet aan de grond te krijgen mislukte, maar uiteindelijk vond hij zijn plek in de Nederlandse politiek bij de CP in maart 1980.³⁷ Hij was het zevende lid van de partij en begon als publiciteitsmedewerker. Binnen enkele maanden werkte hij zich op binnen de partij en werd op 6 maart 1981 benoemd tot partijvoorzitter.³⁸ Daarnaast was Janmaat bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1981 de lijsttrekker van de CP.³⁹ Als politiek leider van de CP wilde hij zich inzetten voor de belangen van de middenstand en de autochtone arbeiders. De verslechterde economische situatie waarin Nederland zich begin jaren tachtig bevond en de bezuinigingen vanuit de regering, waren volgens Janmaat onlosmakelijk verbonden met de grote aantallen migranten die zich in Nederland vestigden. Hij pleitte voor het behoud van de eigen Nederlandse cultuur, die volgens Janmaat door migranten in gevaar werd gebracht. Deze migranten moesten óf inburgeren óf terugkeren naar hun land van herkomst. Met het motto 'Vol is vol' moesten de grenzen van Nederland worden gesloten voor nieuwe migranten.⁴⁰

In 1982 won de CP, opnieuw met Janmaat als lijsttrekker één zetel tijdens de Tweede Kamerverkiezingen. Janmaat kreeg zijn zetel aangewezen achterin de plenaire zaal, waar hij weinig tot geen contact had met andere Kamerleden. 'Ik speel hier een wedstrijd van één tegen 149 en ik heb het nog nooit verloren', beschreef Janmaat later zijn situatie in de Tweede Kamer in een interview.⁴¹ Met dit beeld ging Janmaat te werk als Kamerlid. Tegelijkertijd bleef hij ook partijvoorzitter van de CP en bekleedde hij functies in verschillende commissies van de partij. Zo zat hij onder meer in de financiële commissie van de partij, samen met Nico Konst.⁴²

Wisseling van de wacht

Janmaat was naast Kamerlid tegelijkertijd ook voorzitter van het Dagelijks Bestuur (DB) van de CP. Dit DB bestond in 1983 uit negen leden en werd eens per twee jaar verkozen. Aan het einde van 1983 ontstond binnen het DB de discussie of Janmaat als Kamerlid ook voorzitter van het DB kon blijven. Janmaat zelf wakkerde deze discussie aan, blijkt uit de notulen van de DB-vergadering, gehouden op

³⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 3, Sollicitatiebrieven.

³⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 5, Curriculum Vitae van Johannes Gerardus Hendrikus Janmaat.

³⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 17, Uittreksel uit het Verenigingen- en Stichtingenregister, (21 juni 1984).

³⁹ DNPP, Centruumpartij, inv.nr. 15, Middenweg 81:3.

⁴⁰ Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 28-12-2017).

⁴¹ *Trouw* (20 november 1993), geciteerd in Van Holsteyn & Mudde, *Extreem-rechts in Nederland*, 47.

⁴² IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 17, Kaderboekje Centruumpartij.

18 december 1983: 'De Heer Janmaat, fractievoorzitter van de Centruumpartij in de Tweede Kamer, stelt voor om de fractievoorzitter in de toekomst te laten optreden als adviseur al dan niet met stemrecht van het DB.'⁴³ Als argument voerde Janmaat aan dat er een goede formele scheiding moest zijn tussen de Kamerfractie en het partijbestuur. Er was commentaar van Mart Giesen, toenmalig secretaris van het DB. Hij wees op een abrupte overgang ten opzichte van de huidige situatie en volgens hem moest Janmaat zich toch herkiesbaar stellen als DB-lid. Uiteindelijk werd besloten om hierover in een latere DB-vergadering een besluit te nemen. Tijdens de vergadering stelden Konst, Giesen en Henk de Wijer zich kandidaat voor het voorzitterschap van de DB.⁴⁴

In een volgende DB-vergadering, op 9 februari 1984, werd bepaald wie het nieuwe DB vormden en wie werd voorgedragen aan het partijcongres verderop in het jaar. Tijdens die vergadering stelden alle zittende DB-leden zich herkiesbaar, zo ook Janmaat. Binnen het DB werd anoniem gestemd, waarbij iedereen (behalve Henk de Wijer) werd herkozen. Janmaat kreeg 8 voorstemmen en 1 tegenstem als regulier DB-lid. Konst werd met 5 stemmen voor en 4 tegen voorgedragen als nieuwe partijvoorzitter. Hij zou op het partijcongres in Boekel tot voorzitter worden benoemd. Tot die tijd werd de bestuursfunctie nog door Janmaat bekleed.⁴⁵ Deze uitslag liet zien dat begin 1984 Janmaat bijna op volledige steun in het DB kon rekenen. Snel zou daar door Janmaats toedoen verandering in komen, die voor Janmaat negatief zou uitpakken.

Romantische avances

Tijdens zijn politieke carrière binnen de CP ging Janmaat door het leven als een vrijgezel man. Hij beschreef in zijn ongepubliceerde autobiografie *Dagboek van de secretaris* de meerdere seksuele avonturen die hij beleefde als CP-lid. Eén van deze affaires had grote gevolgen voor de sfeer binnen het DB: Janmaats onenightstand met Marie-Louise Segers, de vrouw van DB-lid Danny Segers.⁴⁶ De affaire kwam ter sprake tijdens de DB-vergadering op 30 april 1984. In de notulen van die vergadering kwam naar voren dat Janmaat zich niet schuldig achtte aan de affaire, terwijl Segers de affaire niet vond passen in zijn moraal van huwelijkstrouw. Hij verzocht daarom dat Janmaat op zou stappen als DB-lid. Volgens de notulen zagen de meeste DB-leden tijdens deze vergadering in dat de samenwerking binnen het DB tussen Segers en Janmaat flink was geschaad.⁴⁷

In *Dagboek van de secretaris* liet Janmaat een ander licht schijnen op de besproken kwestie. Volgens hem vertelde Marie-Louise Segers, die vanwege deze kwestie ook aanwezig was bij de

⁴³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering, (18-12-1983).

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (9-2-1984).

⁴⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 72-75.

⁴⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (30-4-1984).

vergadering, dat hij haar eigenlijk verkracht had. Danny Segers kon zijn tranen niet bedwingen en barstte in huilen uit. Nadat Janmaat de vergadering schorste en de vergaderruimte had verlaten schoot hij in de lach, in het bijzijn van Mart Giesen. Tegen hem zei hij: 'Wat een komedie! Danny en Nico willen me lozen, dat is duidelijk en gebruiken dit als aanleiding.'⁴⁸ Janmaat dacht dat de commotie die in het DB werd gemaakt door Segers en Konst een manier was om hem uit het DB te werken. Het waren de eerste tekenen van de persoonlijke machtsstrijd in het DB, die naarmate de maanden vorderden alsmear heviger zou worden.

Uiteindelijk stelde Giesen voor dat Janmaat vrijwillig van de herkiesbaarstelling als DB-lid af moest zien. Niet vanwege deze affaire, maar om een expliciete scheiding tussen het partijbestuur en de Kamerfractie te bewerkstelligen. Segers accepteerde dit voorstel, waarmee de kwestie was afgedaan.⁴⁹ Uiteindelijk kostte deze affaire dus Janmaat zijn DB-lidmaatschap en zette hij de verhoudingen binnen het DB op scherp. De affaire kan worden gezien als het beginpunt van de interne conflicten van de CP, omdat Janmaat als gevolg van dit slippertje zowel zijn directe inspraak binnen het DB kwijtraakte als het grootste gedeelte van de steun binnen het DB.

Op hoop van zegen

Tijdens het partijcongres in Boekel op 12 mei 1984 stelde Janmaat zich niet kandidaat voor het partijvoorzitterschap of als DB-lid. Wel bleef hij adviserend lid van het DB, zonder stemrecht. Zelf vertelde Janmaat in *Dagboek van de secretaris* dat hij wel was gevraagd om zitting te nemen in het nieuwe DB, maar 'ik had en heb geen fiducia in de zaak en wil me enigszins afstandelijk opstellen en de politieke lijn in het parlement uitdragen.'⁵⁰ Dit vertelde hij ook tijdens de vergadering met het Hoofdbestuur (HB) van de CP, voorafgaand aan het partijcongres op 4 mei. Uit de notulen van die vergadering kwam naar voren dat Janmaat in een eerdere DB-vergadering had aangegeven een 'lossere' verhouding tussen de fractie en het DB te willen en dus geen ambitie had om partijvoorzitter te blijven. Hij kwam echter tijdens deze HB-vergadering terug op dit besluit nadat vanuit het DB meerdere kandidaatstellingen voor de functies van voorzitter en secretaris waren binnengekomen. Daarom stelde hij zich kandidaat voor beide functies.⁵¹

In de bijlagen van de notulen van deze HB-vergadering werd nogmaals benadrukt dat Janmaat zijn kandidatuur voor een bestuursfunctie moest intrekken, ondanks dat hij zich kandidaat stelde voor het voorzitterschap. Als adviseur voor het DB kon Janmaat met zijn uitgebreide politieke en organisatorische ervaring het bestuur steunen en zich toch optimaal bezighouden met zijn taken als

⁴⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 75.

⁴⁹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, *Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (30-4-1984)*.

⁵⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 76.

⁵¹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, *Notulen Hoofdbestuursvergadering (4-5-1984)*.

Kamerlid, meende het HB. In de stemmingen over welke kandidaten het HB voordroeg voor de functies voorzitter en secretaris, kreeg Janmaat slechts één stem voor zijn voorzitterskandidatuur.⁵² Deze uitslag liet zien dat Janmaat ook binnen het HB op weinig steun kon rekenen.

'Spookvergaderingen' en 'loyaliteit'

Ondanks het feit dat hij zelf achter het besluit stond om als adviseur zitting te nemen in het DB, kwam Janmaat vaak niet opdagen bij DB-vergaderingen of kwam hij te laat binnen. Op 14 juni miste Janmaat de opening van de vergadering, die werd voorgezeten de Konst.⁵³ Uit *Dagboek van de secretaris* bleek dat volgens Janmaat dat vooral lag aan het feit dat Konst 'Pietje Precies is geworden, vooral als het om tegenwerken van Janmaat gaat.'⁵⁴ Dit was een volgend moment waar de persoonlijke strijd tussen Janmaat en Konst aan het licht kwam. Tijdens deze vergadering kwamen bijeenkomsten ten sprake, die niet bij het DB waren gemeld. Bij deze niet gemelde samenkomsten waren onder meer Janmaat en Giesen aanwezig. Volgens de notulen werden deze vergaderavonden volgens Konst misbruikt om het zittende DB te ondermijnen. Konst keurde deze samenkomsten ten zeerste af en zei zelfs dat hij geen 'achterbakse bijeenkomsten' meer wilde.⁵⁵ Deze oproep werd herhaald tijdens een kaderweekend van de CP. Om een scheuring van de partij te voorkomen mochten deze vergaderingen niet meer plaatsvinden, aldus het DB.⁵⁶

Ondanks deze afkeurende berichten vanuit het DB lieten Janmaat en zijn medestanders zich niet afschrikken. Op 18 juli vond een Kringberaad plaats waar onder meer Janmaat, Giesen en de kringbesturen van Haarlem, Leiden, Dordrecht, Den Haag en Rotterdam aanwezig waren. Tijdens dit Kringberaad stelden de aanwezigen enkele resoluties op tegen het zittende DB. Eén van de resoluties luidde als volgt: 'De kringbesturen distantiëren zich van de militaristische visie en het eenzijdig teruggrijpen op het verleden van voorzitter en vicevoorzitter ten aanzien van doelstellingen en partijvorming van de Centruumpartij en de toekomst van Nederland.'⁵⁷ Deze resolutie was gericht tegen de partijvisie van Konst, waardoor hier de richtingenstrijd binnen de CP weer aan het licht kwam.

Janmaat vertelde in *Dagboek van de secretaris* dat op de vergadering forse kritiek werd geleverd op Konst, maar dat hijzelf aangaf dat de partij daarmee zal moeten leven en zich over twee jaar opnieuw moest beraden.⁵⁸ In de notulen van dit Kringberaad kwam echter naar voren dat Janmaat toegaf dat hij de strijd met Konst had verloren, maar nog niet op wilde geven.⁵⁹ Dit duidde op een

⁵² IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Bijlagen notulen Hoofdbestuursvergadering (4-5-1984).

⁵³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (14-6-1984).

⁵⁴ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, Dagboek van een secretaris, 79.

⁵⁵ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (14-6-1984).

⁵⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (20-7-1984).

⁵⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Resoluties Kringenberaad (18-7-1984).

⁵⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, Dagboek van een secretaris, 82.

⁵⁹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Kringberaad (18-7-1984).

opportunisme bij Janmaat die dus niet wilde accepteren dat Konst voorzitter bleef. De notulen spraken dus de woorden van Janmaat uit zijn biografie tegen. Janmaat zag zijn val binnen de CP aankomen en wilde Konst in deze val meenemen, wat duidt op een persoonlijke strijd tussen Janmaat en Konst. Tijdens dit Kringberaad werd het eens te meer duidelijk dat de machtsstrijd binnen de CP niet alleen een richtingenstrijd was, zoals in de bestaande historiografie naar voren komt, maar ook een strijd op persoonlijk vlak tussen Janmaat en Konst.

Op 20 juli belegde het DB een vergadering waarop het Kringberaad werd besproken. Zowel Giesen, als Janmaat waren niet aanwezig; de fractievoorzitter achtte 'het bijeenroepen van het DB voor deze onbelangrijke zaak niet noodzakelijk', bleek uit de notulen van deze vergadering.⁶⁰ Janmaat deed het Kringberaad af als niets bijzonders, terwijl dit beraad weldegelijk impact had op de verdere interne conflicten. Ook op volgende DB-vergaderingen op 6 augustus en 14 augustus was Janmaat niet aanwezig.⁶¹ Op 15 augustus was Janmaat wel aanwezig bij de voortgezette DB-vergadering van een dag eerder. Volgens de notulen sprak Janmaat zich negatief uit over de 'hardere lijn' van de partij. Hij vond dat de CP 'te radicaal' overkwam. Hier kwam de richtingenstrijd tussen Janmaat en Konst weer bovendrijven. Desalniettemin verklaarde Janmaat zich loyaal aan het DB en wilde hij 'in harmonie samenwerken'.⁶²

Na deze loyaliteitsverklaring van Janmaat leek de lucht geklaard in de partij, maar op 23 augustus werd weer een niet-gemelde bijeenkomst belegd door Janmaat en zijn medestanders. Tijdens deze vergadering zouden plannen zijn bedacht om het DB te dwarsbomen tijdens de aankomende HB-vergadering. Janmaat zou bijvoorbeeld een motie van wantrouwen indienen tegen het DB. Tevens werd de mogelijkheid besproken voor het oprichten van een nieuwe partij die 'Centrumdemocraten' zou heten.⁶³ Enige loyaliteit van Janmaat aan het DB was hierdoor ver te zoeken. Daarnaast bleek hieruit opnieuw dat Janmaat zijn val binnen de CP voelde aankomen, aangezien hij gesprekken voerde om een nieuwe partij op te richten. Hij vermoedde dat hij vroeg of laat uit de partij zou worden gezet en wilde zijn politieke carrière zeker stellen. Deze ontwikkeling blijft in de bestaande historiografie over Janmaat onderbelicht. De historiografie gaat er vanuit dat Janmaat pas na zijn roeyement betrokken werd bij de CD, maar uit bronnen van Janmaats archief blijkt dus dat hij al van tevoren bezig was om de CD op te richten.

⁶⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (20-7-1984).

⁶¹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (6-8-1984); IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (14-8-1984).

⁶² IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (15-8-1984).

⁶³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (28-8-1984).

Royement

Op de HB-vergadering van 31 augustus volgde een nieuwe confrontatie tussen het partijbestuur en Janmaat. Volgens de notulen opende voorzitter Konst de vergadering met te vertellen dat 'de rotte appels uit de mand moeten, zodat de partij eindelijk kan toekomen aan haar normale werk.'⁶⁴ Tijdens de vergadering kwam verschillende HB-leden met Janmaat in conflict op verscheidene onderwerpen, waaronder over de bescheiden van de boekhouding die door Janmaat werden bijgehouden. Op een gegeven moment vroeg Konst aan Janmaat of de toegezegde loyaliteit van Janmaat tijdens de DB-vergadering van 15 augustus nog steeds gold. Deze loyaliteit gold volgens Janmaat nog steeds. Tijdens deze HB-vergadering werd tevens een 'bondgenoot' van Janmaat, Mart Giesen, door het HB uit zijn lidmaatschap van de CP ontzet.⁶⁵ Door het royeren van Giesen consolideerde Konst zijn macht binnen het partijbestuur. Tegelijkertijd verzwakte hij daarmee de positie van Janmaat binnen de partijtop. De persoonlijke strijd kwam in het voordeel van Konst te liggen.

Tijdens de volgende DB-vergadering op 5 september is Janmaat wederom niet aanwezig. Wel werd op deze vergadering door het DB de hoop uitgesproken dat de samenwerking tussen de fractie en het partijbestuur eindelijk positieve vormen ging krijgen.⁶⁶ Op 17 september 1984 was Janmaat wel aanwezig en deelde mee, dat hij een fractievoorzichting wilde geven aan leden van het HB over de 'onrust' in de partij. Hij stelde zelfs bereid te zijn om zijn Tweede Kamerfunctie te willen neerleggen, onder een aantal voorwaarden. In deze DB-vergadering werd ook een overeenkomst tussen Janmaat en DB-lid Bruyn besproken. Deze overeenkomst hield in dat Janmaat zijn Kamerzetel beschikbaar wilde stellen aan Bruyn in ruil voor 5000 gulden. Deze overeenkomst werd opgesteld op 29 juni 1984. Bruyn wilde het geld betalen aan Janmaat, maar Janmaat had het geld geweigerd. Bruyn wilde juridische stappen ondernemen om toch de Kamerzetel in handen te krijgen. Volgens de notulen gaf Janmaat toe dat hij zich moreel verbonden voelde met deze overeenkomst, terwijl Konst en consorten de overeenkomst afkeurde.⁶⁷

Vanaf dat moment werd volgens het DB de positie van Janmaat onhoudbaar. Op een DB-vergadering van 15 oktober, waarbij Janmaat niet aanwezig was, werd volgens de notulen door het DB besloten dat Janmaat uit was op een splitsing binnen de partij. Op basis van niet-statutair handelen en het op onredelijke wijze benadelen van de partij wordt Janmaat met algemene stemmen met onmiddellijke ingang uit zijn lidmaatschap ontzet.⁶⁸ Janmaat zag zijn ontzetting aankomen, vertelde hij

⁶⁴ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Notulen Hoofdbestuursvergadering (31-8-1984).

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (5-9-1984).

⁶⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (17-9-1984).

⁶⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, Inv.nr. 35a, Notulen Dagelijks Bestuursvergadering (15-10-1984).

in *Dagboek van de secretaris*.⁶⁹ Per brief werd hem medegedeeld dat hij uit zijn lidmaatschap was ontzet en dat het DB zich distantieerde van zijn gedachtengoed en optreden.⁷⁰ In de brief kwamen dus zowel de richtingstrijd als de persoonlijke strijd terug. Op de HB-vergadering van 26 oktober werd volgens de notulen nog door 'bondgenoten' van Janmaat een motie van wantrouwen tegen het DB ingediend, maar deze werd met overgrote meerderheid verworpen. Janmaat werd geroyeerd uit de CP en verloor definitief de persoonlijke strijd met Konst. Uit de notulen bleek echter dat Konst zou opstappen als voorzitter van de CP, vanwege een ultimatum van zijn werkgever.⁷¹ In het volgende hoofdstuk zal worden toegelicht waarom Konst dit besluit maakte.

De partij is dood, lang leve de partij

Zoals eerder genoemd voelde Janmaat zijn royement al enkele weken aankomen. Op een niet-gemelde vergadering op 23 augustus sprak Janmaat al over het oprichten van een nieuwe partij. Het beeld dat Janmaat zijn politieke carrière in een nieuwe partij wilde veiligstellen wordt versterkt door fragmenten uit zijn dagboek. Daaruit werd duidelijk dat Janmaat al op 21 september bij Janmaat thuis met zijn 'bondgenoten' discussieerde over het oprichten van een nieuwe partij. Op 15 oktober, de dag van zijn royement en op 30 oktober voerde Janmaat gesprekken met 'bondgenoten' voor het oprichten van een nieuwe partij. In de dagen die volgden werden de stappen ondernomen voor het oprichten van de CD.⁷² Op 7 november werd de oprichting van de partij statutair vastgelegd.⁷³

Ondanks zijn royement bij de CP, gaf Janmaat zijn Kamerzetel niet op. Tijdens de Regeling van Werkzaamheden van 5 december meldde Janmaat in de Tweede Kamer dat hij was toegetreden tot de CD en hij die partij voortaan vertegenwoordigde in de Kamer.⁷⁴ Aan het einde van het jaar stuurde Janmaat aan 'alle sympathisanten van de Centrumdemocratische gedachte' een brief waarin hij inging op het conflict binnen de CP, zijn royement en de oprichting van de CD. In deze brief distantieerde hij nogmaals van het beleid van Konst en viel hij Konst persoonlijk aan. De ontvangers van de brief werden aangespoord om de CD te steunen. Janmaat sloot zijn brief af met de woorden: 'Ik verzeker u dat ik me zoveel mogelijk zal inzetten om van deze nieuwe partij, de Centrumdemocraten, een succes te maken.'⁷⁵ De brief met het commentaar op Konst was Janmaats laatste uiting van zowel de richtingstrijd binnen de CP, als de persoonlijke vete tussen Janmaat en Konst, die de interne conflicten binnen de partij vormden.

⁶⁹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 86.

⁷⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 35a, Brief Danny Segers aan Janmaat over royement (17-10-1984).

⁷¹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen Hoofdbestuursvergadering (26-10-1984).

⁷² IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 34, *Dagboek 1984-1985*.

⁷³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 90a, Statuten Centrumdemocraten (7-11-1984).

⁷⁴ HTK, 1984-1985 (5-12-1984), 2139.

⁷⁵ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Brief Janmaat aan 'Alle sympathisanten van de Centrumdemocratische gedachte'.

Conclusie

Tijdens de interne conflicten was Janmaat een centraal figuur, maar hoe handelde hij binnen de conflicten en hoe liep de machtsstrijd voor hem af? Aan het begin van 1984 leek Janmaat nog op steun te kunnen rekenen van vrijwel het gehele DB, maar was persoonlijk verantwoordelijk van het begin van de interne conflicten in de CP, door een onenightstand aan te gaan met de vrouw van DB-lid Segers. Zoals in het voorafgaande naar voren kwam, waren de interne conflicten gestoeld op de verschillende koersen die Janmaat en Konst wilde varen met de partij. Dit komt ook naar voren in de bestaande historiografie. Echter blijkt uit de bronnen van het archief van Janmaat dat de strijd ook hevig op een persoonlijk vlak werd gevoerd. Tijdens het Kringberaad bijvoorbeeld vertelde Janmaat dat hij zijn strijd tegen Konst niet wilde opgeven, ondanks dat hij wist dat hij de machtsstrijd ging verliezen.

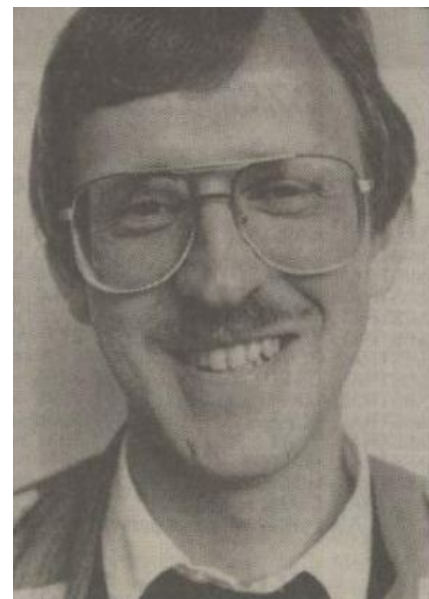
Met deze gedachte in het achterhoofd probeerde Janmaat zijn politieke carrière veilig te stellen, door al voor zijn roeyement met zijn medestanders binnen de CP gesprekken te voeren over het oprichten van een nieuwe partij, die uiteindelijk de CD zou vormen. In de bestaande historiografie komt het beeld naar voren dat Janmaat pas na zijn roeyement betrokken werd bij de oprichting van de CD, maar dit blijkt dus niet het geval. Janmaat wist dat hij de machtsstrijd van Konst zou verliezen, maar wilde waar hij kon Konst dwarsbomen. Hij zou uiteindelijk uit de CP worden gezet en daarmee de persoonlijke vete met Konst verliezen, maar had met de oprichting van de CD zijn politieke carrière veilig gesteld. In het volgende hoofdstuk wordt niet alleen de 'overwinning' van Konst in deze strijd besproken, maar ook zijn val binnen de partij.

Nico Konst, de standvastige partijvoorzitter

Uit het voorgaande kwam naar voren dat de interne conflicten binnen de CP zich centreren rond Hans Janmaat en Nico Konst. Beide politici hadden verschillende partijvisies voor ogen en konden elkaar op persoonlijk vlak niet luchten, bleek uit het voorgaande hoofdstuk. Konst consolideerde zijn macht binnen de partij en Janmaat had snel door dat hij de strijd met Konst zou verliezen. In de historiografie wordt echter de rol van Konst in de machtsstrijd onderbelicht. Daarom wordt in dit hoofdstuk zijn rol binnen de interne conflicten verder uitgewerkt. Hoe werd Konst actief binnen de partij en hoe wilde hij zijn macht binnen de CP behouden?

Snelle politieke carrière

Nico Konst was ten tijde van de opkomst van de CP geschiedenisleraar aan het Elshofcollege in Nijmegen. Hij wilde zich actief inzetten voor de partij en wilde zich aanmelden bij Henry Brookman, de oprichter van de partij. Konst ontmoette Janmaat bij een kort geding van de President van de Amsterdamse rechtbank op 26 februari 1981, waarbij de vraag aan de orde kwam of de Communistische Partij Nederland de CP als fascistisch en racistisch mocht afschilderen.⁷⁶ Deze ontmoeting wordt door Janmaat beschreven in *Dagboek van de secretaris*:

Figuur 3: Nico Konst (gepubliceerd in: NRC Handelsblad 2-6-1984)

‘Tijdens de zitting in Amsterdam komt een gebrilde jongeman op mij aflopen. “Bent u dokter Brookman?” “Nee”, is mijn antwoord.

“Wilt u contact met hem?” “Ja, ik wil mogelijk lid worden van de CP, maar ik kon jullie adres niet vinden. Overigens is mijn naam Nico Konst.” Ik overhandig hem het adres van het secretariaat in de Anna Vondelstraat en het partijtelefoonnummer. Nico Konst is twaalf jaar jonger dan ik, geeft geschiedenisles aan het Elshof College in Nijmegen en woont met zijn Duitse vrouw in Kleef in de Bondsrepubliek, vlak over de grens bij Nijmegen.’⁷⁷

Kort na deze ontmoeting vulde Konst een aanmeldingsformulier in voor een kandidaatstelling van de Tweede Kamerverkiezingen van 1981. Op dat formulier vulde hij in dat hij één jaar aan de KMA heeft gestudeerd en beschikte over een doctoraal Geschiedenis. In 1973-1974 was Konst lid van de JOVD geweest en lag zijn voorkeur voor politieke beleidsterreinen bij defensie, sociaaleconomisch

⁷⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 42, Uitspraak Raad van State (26-4-1982).

⁷⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, Dagboek van de secretaris, 28.

beleid en onderwijs. Als motivering voor zijn kandidaatstelling gaf hij op: 'Doelstellingen van het partijprogramma spreken mij erg aan'.⁷⁸ Konst werd op de kandidatenlijst voor de Kamerverkiezingen gezet op de vijfde plek.⁷⁹ Zoals reeds genoemd behaalde de CP toen geen zetel.

In 1982 stelde Konst zich verkiesbaar bij twee verkiezingen: hij was lijsttrekker voor de CP bij de Gemeenteraadsverkiezingen in Amsterdam ondanks dat hij daar niet woonde.⁸⁰ Daar haalde de partij slechts 1,5 procent van de stemmen en geen zetel in de raad.⁸¹ Vervolgens werd Konst op de tweede plaats van de kieslijst van de CP gezet voor de Kamerverkiezingen, achter Janmaat.⁸² In *Dagboek van de secretaris* gaf Janmaat aan dat Konst hoog op de lijst werd gezet vanwege zijn academische achtergrond.⁸³ Tijdens deze verkiezingen behaalde de CP slechts één zetel, waardoor Konst niet in de Kamer terechtkwam.

In de schaduw van de leider

Hoewel hij geen carrière maakte in de fractie van de CP, werd Konst wel één van de vooraanstaande figuren in het partijbestuur. Toen in 1982 een nieuw DB werd gekozen stelde Konst zich kandidaat. Op 19 maart werd hij benoemd als vicevoorzitter van het DB, toen Janmaat als voorzitter werd benoemd. Henk de Wijer, een geschiedenisleraar uit Utrecht die actief wilde worden bij de CP, werd benoemd als tweede penningmeester van het DB.⁸⁴ Janmaat vertelde in *Dagboek van de secretaris* achteraf dat hij toen al zag dat 'de tandem Konst De Wijer voor onverwachte, maar tevens ongewenste verrassingen kon gaan zorgen.'⁸⁵

Janmaat en Konst werkten dus samen in het partijbestuur van de CP. Voor een lange tijd hadden Janmaat en Konst geen problemen met elkaar. In 1983 echter werd in de notulen van de bestuursvergaderingen duidelijk dat beiden toen al tegenover elkaar stonden bij verschillende zaken. Tijdens een HB-vergadering op 18 maart 1983 was Konst een voorstander om als CP mee te doen met de Europese Verkiezingen van 1984, met als voornaamste reden om de strijd met kleine linkse partijen op het gebied van klimaat aan te gaan. Janmaat was tegen, omdat een nederlaag een negatief effect kan hebben op partij. Uiteindelijk stemde een meerderheid van het HB voor de deelname.⁸⁶ Tevens was op de HB-vergadering van 30 mei onenigheid tussen Konst en Janmaat over het televisiebeleid

⁷⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 28, Aanmeldingsformulier kandidaatsstelling Tweede Kamerverkiezingen 1981: Nico Konst (6-3-1981).

⁷⁹ DNPP, Centruumpartij, inv.nr. 15, Middenweg 81:3.

⁸⁰ 'Lijsten van kandidaten', *NRC Handelsblad* (26-5-1982).

⁸¹ <http://nlverkiezingen.com/GR_NH.html> [Geraadpleegd op 31-12-2017].

⁸² 'Publikatie van de lijsten van kandidaten voor de op 8 september 1982 te houden verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal', *Trouw* (4-9-1982).

⁸³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 30.

⁸⁴ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 17, Uittreksel uit het Verenigingen- en Stichtingenregister (21-7-1984).

⁸⁵ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 33.

⁸⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Notulen van de Hoofdbestuursvergadering (18-3-1983).

van de partij. In de notulen staat genoteerd dat Konst de tien minuten niet alleen wilde besteden aan spreken over de buitenlanders, maar ook problemen als de drugsmisdaad wilde aankaarten. Janmaat was hier zwaar op tegen, omdat 'harde' uitzendingen namelijk meer reacties uitlokte bij kijkers dan bij een 'normale' uitzending.⁸⁷ Uit deze discussie kwam naar voren dat Janmaat en Konst een andere richting op wilden met de partij. Deze richtingenstrijd tussen de visies van Konst en Janmaat zou een jaar later centraal staan binnen de interne conflicten van de CP.

Van vicevoorzitter naar voorzitter

Zoals reeds is genoemd volgde Konst Janmaat op als partijvoorzitter. Tijdens de DB-vergadering van 18 december 1983 stelde hij zich voor deze functie kandidaat.⁸⁸ Tijdens de DB-vergadering van 9 februari 1984 werd Konst gekozen als lid van het DB met 8 van de 9 stemmen. Bij de stemming om het voorzitterschap kreeg hij echter minder stemmen, slechts 5 van de 9.⁸⁹ Deze uitslag liet zien dat Konst niet het hele DB op zijn hand had. Tijdens de HB-vergadering van 4 mei werd Konst echter met een overduidelijke meerderheid van het HB als voorzitter van de CP voorgedragen aan het partijcongres.⁹⁰ Daarmee werd duidelijk dat Konst kon rekenen op grote steun binnen het HB.

Van dit partijcongres in Boekel op 12 mei zijn geen notulen bekend, wel maakte een journalist van *de Volkskrant* verslag van het congres. Hij schreef dat de CP-aanhang uit tien kandidaten zeven DB-leden mocht kiezen, maar dat Konst als voorzitter al vast stond. Volgens de journalist had Konst zich in de CP onderscheiden 'door zijn tomeloze energie en gevoel voor wat men geslaagde stunts noemt.'⁹¹ Zijn eerste speech als partijvoorzitter kon Konst niet afmaken, omdat tijdens zijn rede een grote groep van antifascisten zich had verzameld bij het hotel in Boekel om het congres te verstoren met rookbommen en stenen. Nadat de aanval van de antifascisten voorbij was, vertelde Konst aan de verzamelde pers: 'Dit moeten die comités vooral blijven doen, ze maken van ons de underdog en versterken de eenheid in de partij. Prima dus!'⁹²

Versterken van eigen positie

Hoewel Konst na het congres tegen de pers vertelde dat de aanval de eenheid in de partij zou versterken, bleek op de DB-vergadering van 17 mei het tegendeel. Tijdens deze vergadering kwam naar voren dat DB-lid Giesen een afspraak had gemaakt met Konst. Als Konst op het congres tot voorzitter zou worden verkozen, dan zou Giesen vicevoorzitter van het DB worden. De Wijer bleek op navraag van Konst ook interesse te hebben in deze functie. Beiden stelden zich kandidaat, waarna De

⁸⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Alternatieve Notulen van de Hoofdbestuursvergadering (30-5-1983).

⁸⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen van de Dagelijks Bestuursvergadering (18-12-1983).

⁸⁹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Notulen van de Dagelijks Bestuursvergadering (9-2-1984).

⁹⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Notulen van de Hoofdbestuursvergadering (4-5-1984).

⁹¹ Oscar Garschagen, 'Jongeren jagen congres Centruumpartij uiteen', *de Volkskrant* (14-5-1984).

⁹² Ibidem.

Wijer de meeste stemmen in het DB kreeg om vicevoorzitter te worden.⁹³ Hiermee kreeg Konst een 'bondgenoot' direct aan zijn zijde en werd zijn positie binnen het DB versterkt, terwijl de positie van Janmaat verzwakte.

Het versterken van de positie van Konst en zijn medestanders binnen de partij bleef niet beperkt tot de interne kringen van de CP. Op 2 juni publiceerde het *NRC Handelsblad* een groot interview met Konst en zijn 'bondgenoten' Segers en De Wijer onder de titel 'De waanzin van de Centrumpartij'. Konst sprak in het artikel over de koers die hij met de CP wilde varen. Hij wilde op een harde en fanatieke manier in Nederland folderen om de partij te laten groeien. Hij liet zich volgens het artikel voor deze koers inspireren door generaals uit Nazi-Duitsland.⁹⁴ Uit het artikel kwam duidelijk de richtingenstrijd binnen de CP naar voren: Konst pleitte voor een radicale, haast militante koers van de CP. In dit artikel wordt de visie van Janmaat niet genoemd.

Lijnrecht tegenover de fractievoorzitter

Na het verschijnen van het artikel in het *NRC Handelsblad* werden de verhoudingen tussen Konst en Janmaat verder op scherp gezet. Het artikel legde de richtingenstrijd binnen de partij bloot, maar op een kaderweekend van het DB midden juni kwam de persoonlijke strijd tussen Konst en Janmaat bovendien. Van dit kaderweekend zijn geen verslagen of notulen, maar Janmaat beschreef het weekend wel in zijn *Dagboek van de secretaris*, waardoor het beeld van de gebeurtenissen op het kaderweekend eenzijdig is. Hij vertelde dat het kaderweekend 'lang en saai wordt. Onder leiding van onze nieuwe partijvoorzitter kan er geen lachje af en worden de discussies strak en bekend gehouden. Op die manier komen er geen nieuwe ideeën ter tafel. Iedere discussie timmert de voorzitter gelijk dicht.'⁹⁵

Aan het einde van het weekend, nadat Konst een stevige discussie had gehad met DB-lid Bruyn, hadden Konst en Janmaat een korte woordenwisseling: 'Na de vergadering krijg ik enkele hautaine blikken van Nico toegeworpen, maar ik wijs die snerend af: "Goed voorgezeten Nico! Het lijkt me alleen wel verstandig dat jij je iets meer in de voorliggende problematiek verdiept. Dat komt je leiding ten goede." Nico nog kwaaiër af. Hem hoeft je niets meer te vertellen. Als geschiedkundige weet hij alles!'⁹⁶ Uit deze passage kwam naar voren dat Konst en Janmaat elkaar verafschuwden, al moet gezegd worden dat deze passage slechts het beeld van Janmaat schetst. Hoe Konst terugkeek op deze confrontatie is niet bekend. De passage geeft wel duidelijk de persoonlijke strijd tussen beide politici weer.

⁹³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Notulen van de Dagelijks Bestuursvergadering (17-5-1984).

⁹⁴ Kees van der Hoeven & Hubert Smeets, 'De waanzin van de Centrumpartij', *NRC Handelsblad* (2-6-1984).

⁹⁵ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, *Dagboek van de secretaris*, 81-82.

⁹⁶ *Ibidem*, 82.

Janmaat probeerde de positie van Konst onder druk te zetten door in juni, juli en augustus vergaderingen met zijn medestanders te beleggen, waarbij er plannen werden gevormd om onder andere de positie van Konst te ondermijnen, zoals reeds besproken. In één van de resoluties die werd opgesteld tijdens het Kringenberaad op 18 juli distantiëerden Janmaat en zijn medestanders zich van de 'vulgair-banale' uitspraken van Konst in het artikel in het *NRC Handelsblad*.⁹⁷ Janmaat keurde dus de koers die Konst wilde varen met de CP duidelijk af. Ook al zei Janmaat loyaal te zijn aan het DB en werden de door Konst genoemde 'spookvergaderingen' door de partijvoorzitter ten zeerste afgeraden, toch bleef de fractievoorzitter deze vergaderingen bijwonen. Als een reactie hierop schreef Konst een brief aan het HB met een overzicht van de bijeenkomsten en de situatie binnen de CP.

In deze brief gaf Konst duidelijk af op Janmaat. Hij vertelde dat het DB zich redelijk opstelde tegenover Janmaat, maar dat hij telkens zich tegen het DB keerde. Konst noemde Janmaat in de brief een 'onaangenaam mens', die flink afgaf op zijn partijgenoten en bereid was hen in de steek te laten. Ook betichtte Konst Janmaat ervan nauwe banden te hebben met rechtsextremistische personen als Florrie Rost van Tonningen, terwijl hij zijn eigen rechtsextremistische banden ontkende.⁹⁸ Uit de brief kwam dus naar voren dat volgens Konst Janmaat de schuldige was van de interne problemen van de CP, die Konst de partij onwaardig vond. De brief was dus een verder signaal van de persoonlijke vete tussen Konst en Janmaat. De partijvoorzitter eindigde de brief vol goede moed: 'De partij, waarvoor zoveel offers zijn gebracht en die met zoveel idealisme is opgebouwd en waarop onze hoop blijft gevestigd, gaat door een zéér diep dal, maar zal er naar onze mening, beter en gelouterd uitkomen. Wij gaan door, de Centruumpartij is er voor ons. WIJ GAAN DOOR, SAMEN MET U!!!'⁹⁹ Konst was dus overtuigd dat de interne conflicten voor de partij goed zouden aflopen, alleen zou aan het einde van 1984 het tegenovergestelde gebeuren.

Gewonnen en verloren

In de maanden september en oktober bereikte de machtsstrijd binnen de CP haar climax. Zoals reeds genoemd lag Janmaat op de DB-vergadering van 17 september zwaar onder vuur, vanwege zijn overeenkomst met DB-lid Bruyn die sterk door Konst werd afgekeurd. Volgens de notulen wees Konst tijdens de vergadering Janmaat op het feit dat hij zijn bevoegdheden had overschreden, omdat Janmaat eigenmachtig een HB-vergadering bijeen wilde roepen.¹⁰⁰ Sinds die vergadering was de

⁹⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 15, Resoluties Kringenberaad (18-7-1984).

⁹⁸ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 16, Aanvulling van het verslag voor de Hoofdbestuursleden van de Centruumpartij (27-8-1984).

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen van de Dagelijks Bestuursvergadering (17-9-1984).

positie van Janmaat onhoudbaar geworden, maar kort daarna werd ook de positie van Konst onhoudbaar.

Konst verbood Janmaat om direct contact te zoeken met de journalist Bert Voskuil van de *Nieuwe Revu*.¹⁰¹ Toch sprak Janmaat halverwege oktober af met de journalist, die foto's in handen had waarop NVU-leider Joop Glimmerveen op het partijsecretariaat van de CP was afgebeeld. Dit partijsecretariaat was in augustus op aanraden van Konst verhuisd van Janmaats woonadres naar het hotel van de vader van Konst.¹⁰² Glimmerveen snuffelde door ledenlijsten op zoek naar dubbele lidmaatschappen tussen de CP en de NVU, meldde het artikel.¹⁰³ In het artikel van de *Nieuwe Revu* werden de foto's van Glimmerveen gepubliceerd en de persoonlijke conflicten binnen de CP herhaald, waarbij de hoofdpersonen andermaal met modder naar elkaar gooiden. Glimmerveen werd binnengelaten door Erik de Jong, een vriend van Konst.¹⁰⁴ Konst was hierdoor indirect verantwoordelijk voor de aanwezigheid van de NVU-leider en kon een link tussen de extreemrechtse partij en de CP-partijvoorzitter worden gelegd.

Het artikel liet de bom definitief barsten binnen de CP. Ten tijde van het verschijnen van het artikel, op 18 oktober, was Janmaat al door het DB uit zijn lidmaatschap ontzet. Konst had de persoonlijke strijd met Janmaat gewonnen, maar door het binnenlaten van Glimmerveen op het partijsecretariaat nam de druk op de positie van Konst toe, vooral vanuit zijn werkgever. Tijdens zijn tijd als voorzitter van de CP bleef hij geschiedenisleraar aan het Elshofcollege in Nijmegen. Het bestuur van de school stelde Konst voor het dilemma: óf aanblijven als leraar en afstand doen van het CP-voorzitterschap óf aanblijven als CP-voorzitter en zijn leraarschap verliezen.¹⁰⁵ Uiteindelijk koos Konst eieren voor zijn geld en deelde mee op de HB-vergadering van 26 oktober, de vergadering waarbij het royement van Janmaat werd bevestigd, dat hij per 1 december afstand nam van alle functies binnen de CP.¹⁰⁶ Konst vond zijn leraarschap dus belangrijker dan zijn carrière binnen de politiek of het bestuurlijk welzijn van de CP. Hij verloor de richtingensrijd binnen de CP door de link met de NVU. Janmaat blikte in *Dagboek van de secretaris* terug op het afstappen van Konst. "Mijn baan als docent aan het Elshofcollege in Nijmegen zou gevaar lopen bij voorzetting van mijn politieke activiteiten", zegt althans Konst. Daarmede is zijn rol als verrader en undercover agent van de machthebbers duidelijk geworden.¹⁰⁷ Volgens Janmaat was Konst een infiltrant in de CP die de partij van binnenuit kapot

¹⁰¹ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr 263, Dagboek van de secretaris, 85.

¹⁰² IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen van de Dagelijks Bestuursvergadering (14-8-1984).

¹⁰³ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr 263, Dagboek van de secretaris, 85-86.

¹⁰⁴ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Artikel Nieuwe Revu, 'Oorlog binnen de Centruumpartij' (18/23-10-1984).

¹⁰⁵ 'Voorzitter N. Konst van Centruumpartij legt functies neer', *de Volkskrant* (29-10-1984).

¹⁰⁶ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 47, Notulen van de Hoofdbestuursvergadering (26-10-1984).

¹⁰⁷ IISG, Archief Hans Janmaat, inv.nr. 263, Dagboek van de secretaris, 87.

moest maken. Of Konst inderdaad een infiltrant was, is niet bekend. Wel is het Konst gelukt om de partij van binnenuit kapot te maken, door de persoonlijke strijd met Janmaat aan te gaan en een radicale partijkoers te varen.

Conclusie

Hoewel de rol van Janmaat in de interne conflicten van de CP in de historiografie wordt benoemd, was de rol van Konst nog onderbelicht. Er werd gemeld dat Konst ook opstapte na de conflicten, maar verder bleef zijn rolomschrijving beperkt. Hoe beïnvloedde hij de interne conflicten binnen de CP? Al ruim voor de interne conflicten bleek dat Janmaat en Konst verschillende visies hadden op het beleid van de CP. Het zou een voorbode zijn voor de richtingenstrijd die in 1984 binnen de partij zou losbarsten. Konst werd in mei 1984 de nieuwe partijvoorzitter en versterkte zijn positie in het DB door ervoor te zorgen dat Henk de Wijer de nieuwe vicevoorzitter werd. Hierdoor kon zijn partijvisie op meer steun rekenen. Deze radicale visie werd publiekelijk benadrukt in een groot artikel in het *NRC Handelsblad*. Hier kwam de richtingenstrijd binnen de CP bovendien, zoals blijkt uit de bestaande historiografie.

Toch waren de interne conflicten voor een groot gedeelte gestoeld op de persoonlijke vete tussen Janmaat en Konst. Konst wees in verschillende brieven met een beschuldigende vinger naar Janmaat voor het veroorzaken van de onrust binnen de CP, terwijl hij zijn eigen handen in onschuld waste. Hij kon Janmaat uiteindelijk uit de partij werken en won daarmee de persoonlijke strijd. Konst zorgde echter zelf voor de druppel binnen de conflicten. Konst was indirect verantwoordelijk voor de aanwezigheid van NVU-leider Glimmerveen op het partijsecretariaat, waardoor zijn radicale partijkoers een extreemrechts karakter kreeg. Dit was voor zijn werkgever onacceptabel, waardoor hij om zijn baan te redden al zijn partijfuncties opgaf. Terwijl Janmaat vooral vanwege de persoonlijke vete uit de partij werd gezet, verloor Konst de richtingenstrijd binnen de CP. Het grootste slachtoffer van Konsts radicale koers, was Konst zelf.

Conclusie

In de historiografie over de CP en Janmaat bestaat sinds een aantal jaar een wetenschappelijk debat. Het grootste gedeelte van de wetenschappers die de CP hebben onderzocht zetten de partij en Janmaat neer als extreemrechts of als een partij die opereerde op de uiterst rechterflank van het politiek spectrum. Het duo Niemöller/Fennema wilde het tegendeel bewijzen en zagen Janmaat en de CP als conservatief met racistische ideeën die voor die tijd niet ongewoon waren. Het duo was uit op eerherstel van de positie van Janmaat en de CP. Hierdoor is het wetenschappelijke debat rond de CP opgeleefd, maar veel bleef onduidelijk over de partij en de interne conflicten. De rol van Janmaat binnen de partij en de machtsstrijd is bekend, maar in de historiografie werd de positie van Konst onderbelicht. Deze scriptie vulde middels uitgebreid archiefonderzoek deze historiografische lacune over de partijconflicten in 1984 en specifiek te kijken naar het handelen van Janmaat en Konst in deze machtsstrijd. In hoeverre hebben hun handelen binnen hun CP-functies de machtsstrijd binnen de partij in 1984 beïnvloed?

Waar twee kijven, hebben twee schuld. Dit gezegde is van toepassing op de machtsstrijd tussen Janmaat en Konst. Het conflict tussen beide politici werd steeds heviger door een opeenstapeling van handelingen, die niet alleen gestoeld waren op verschillende partijvisies. Janmaat en Konst gingen tevens de machtsstrijd met elkaar aan omdat zij op persoonlijk vlak elkaar verafschuwden, dat tijdens de interne conflicten duidelijk naar voren kwam. De persoonlijke strijd kwam onder andere aan het licht bij het Kringberaad op 18 juli, dat mede door Janmaat was georganiseerd. Daar werd duidelijk dat het Kamerlid Konst mee wilde nemen in zijn val binnen de partij, die hij dus al een geruime tijd zag aankomen. Ook in brieven naar CP-leden van Janmaat en Konst werd de persoonlijke vete tussen fractie- en partijvoorzitter duidelijk. Zij wezen elkaar aan als schuldige van de interne conflicten, terwijl zij zichzelf onschuldig achtten. Beide politici deden tevens weinig moeite om nader tot elkaar te komen. Uiteindelijk werd Janmaat slachtoffer van de persoonlijke strijd, toen hij door Konst uit de partij werd gezet. Janmaat had zijn politieke carrière veilig gesteld door de CD op te richten. De plannen om de CD op te richten ontstonden al enkele maanden voor Janmaats roeyement als CP-lid. Ook dit wordt in de bestaande historiografie over Janmaat niet benoemd.

Konst werkte Janmaat dus uit de partij en won daarmee de persoonlijke strijd, maar werd zelf slachtoffer van de richtingenstrijd binnen de CP. Hij stond als partijvoorzitter voor een radicale koers van de partij, die hij kenbaar maakte in het artikel in het *NRC Handelsblad*. Daarnaast zette hij het DB meer naar zijn hand door 'bondgenoot' De Wijer vicevoorzitter te maken en Janmaats 'bondgenoot' Giesen uit de partij te zetten. Hiermee besloot hij de persoonlijke vete in zijn voordeel, maar zou uiteindelijk de richtingenstrijd binnen de CP verliezen. Zijn radicale koers met de CP kreeg een

extreemrechts karakter, toen in oktober bekend werd dat NVU-leider Joop Glimmerveen op het partijsecretariaat was geweest en de ledenadministratie mocht inkijken. Hiervoor was Konst indirect verantwoordelijk en kon de link naar extreemrechts worden gemaakt. Om zijn baan te redden stapte hij eind 1984 op als partijvoorzitter en legde al zijn partijfuncties neer. De richtingenstrijd die Konst zelf ontketende, kostte hem uiteindelijk zelf de kop.

Deze scriptie focuste zich op twee hoofdpersonen binnen de machtsstrijd van de CP in 1984, die zorgde voor een gedwongen opgestapte partijvoorzitter en een geroyeerde fractievoorzitter die zijn eigen partij begon. In het proefschrift van De Vetten kwam naar voren dat over de CP weinig tot geen onderzoek is geweest over de partijstructuren en de personen binnen de partij. Daarnaast behandelden Van Holsteyn en Mudde in *Extreem-rechts in Nederland* de interne conflicten binnen de CP en doen deze af als een richtingenstrijd, maar deze scriptie concludeert dat de machtsstrijd ook een persoonlijke vete tussen Janmaat en Konst was. Janmaat verloor uiteindelijk deze persoonlijke vete, terwijl Konst de richtingenstrijd binnen de partij verloor. Deze scriptie heeft deze historiografische lacunes opgevuld. Wat deze scriptie niet heeft bestudeerd is bijvoorbeeld de bestuurlijke en statutaire inrichting van de CP. Bij deze inrichting kan de vraag worden gesteld of de bestuurlijke of statutaire inrichting van de CP overeenkomsten of verschillen had met gevestigde partijen en waar de oprichters hun inspiratie vandaan haalden toen zij de CP oprichtte. Heeft de bestuurlijke inrichting van de CP overeenkomsten met andere rechts-radicalen partijen uit de Nederlandse parlementaire geschiedenis? Deze vraag nodigt uit voor verder onderzoek in de toekomst.

Literatuurlijst

Primaire bronnen

- Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP)
 - o Jaarboek 1985
 - Ruud Koole & Gerrit Voerman, Het lidmaatschap van politieke partijen na 1945.
 - o Archief Centruumpartij/Centrumpartij'86
 - Partijprogramma samengevat in tien punten (1982).
 - Centruumpartij programma's Tweede Kamerverkiezingen (1981-1989)
- Handelingen der Tweede Kamer (HTK).
 - o 1984-1985, Regeling van werkzaamheden 5-12-1984.
 - o 1985-1986, Rijksbegroting 15-10-1985.
- Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)
 - o Archief Hans Janmaat
 - Inventarisnummer 3: Sollicitatiebrieven.
 - Inventarisnummer 5: Curriculum Vitae.
 - Inventarisnummer 15: CP. Notulen + correspondentie Hoofdbestuur.
 - Inventarisnummer 16: CP. Notulen + correspondentie dagelijks Bestuur.
 - Inventarisnummer 17: Statuten e.d.
 - Inventarisnummer 24: Circulaires e.d.
 - Inventarisnummer 28: Kandidaten Tweede Kamer.
 - Inventarisnummer 34: Dagboek 1984-1985.
 - Inventarisnummer 35a: Afhandeling van zaken.
 - Inventarisnummer 42: Geldig verklaren lijsten CP.
 - Inventarisnummer 47: CP proces oud & nieuw bestuur.
 - Inventarisnummer 90a: Statuten CD.
 - Inventarisnummer 263: Het dagboek van de secretaris.

Secundaire literatuur

- Aerts, Remieg e.a., *Land van kleine gebaren: Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012* (Amsterdam, 2013).
- Brants, Kees & Willem Hoogendoorn, *Van vreemde smetten vrij: opkomst van de Centruumpartij* (Bussum, 1983).
- Van der Brug, Wouter, Meindert Fennema & Jean Tillie, 'Anti-immigrant parties in Europe: Ideological or protest vote?', *European Journal of Political Research* 37 (2000).

- Van Donselaar, Joop, 'Post war Fascism in The Netherlands', *Crime, Law and Social Change* 19 (1993).
- Van Holsteyn, Joop & Cas Mudde, *Extreem-rechts in Nederland* (Den Haag, 1998).
- Mudde, Cas, *The ideology of extreme right* (Manchester, 2000).
- Mudde, Cas, 'The Popular Zeitgeist', *Government and Opposition* 39 (2004).
- Niemöller, Joost, *De verschrikkelijke Janmaat: Nederland en de Centrumpartij* (Amsterdam, 2015).
- De Rooy, Piet, *Ons stipje op de waereldkaart: De politieke cultuur van modern Nederland* (Amsterdam, 2014).
- Van Veldhuizen, Adriaan, *De Partij: over het politieke leven van de vroege S.D.A.P.* (Amsterdam, 2015).
- De Vetten, Jan, *In de ban van goed en fout: De bestrijding van de Centrumpartij en de Centrumdemocraten (1980-1998)* (Amsterdam, 2016).
- Voerman, Gerrit & Paul Lucardie, 'The extreme-right in The Netherlands; the centrists and their radical rivals', *European Journal of Political Research* 22:1 (1992).
- Vossen, Koen 'Van marginaal naar mainstream? Populisme in de Nederlandse geschiedenis', *Low Countries Historical Review* 127:2 (2012).
- Wielenga, Friso *Geschiedenis van Nederland: Van de Opstand tot heden* (Amsterdam, 2012).

Digitale bronnen

- Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis
 - o <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn6/janmaat> (geraadpleegd op 14-11-2017).
- Parlement en Politiek
 - o https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvww/tweede_kamerverkiezingen_1981 (geraadpleegd op 23-11-2017).
 - o https://www.parlement.com/id/vh8lnhronvwx/tweede_kamerverkiezingen_1982 (geraadpleegd op 23-11-2017).
- Kiesraad
 - o <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/GR19831231> (geraadpleegd op 23-11-2017).
 - o <https://www.verkiezingsuitslagen.nl/verkiezingen/detail/EP19840614> (geraadpleegd op 23-11-2017).
- Gemeenteraadsverkiezingen - 1982 t/m 2014
 - o http://nlverkiezingen.com/GR_NH.html (geraadpleegd op 31-12-2017).

Krantenartikelen

- Trouw
 - o 'Publikatie van de lijsten van kandidaten voor de op 8 september 1982 te houden verkiezing van de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal' (4-9-1982)
- NRC Handelsblad
 - o 'Lijsten van kandidaten' (26-5-1982).
 - o Kees van der Hoeven & Hubert Smeets, 'De waanzin van de Centrumpartij' (2-6-1984).
- de Volkskrant
 - o Maurice de Hond, 'De Centrumpartij kan de vierde stroming in politiek worden' (24-9-1983)
 - o Oscar Garschagen, 'Jongeren jagen congres Centrumpartij uiteen' (14-5-1984)
 - o 'Voorzitter N. Konst van Centrumpartij legt functies neer' (29-10-1984)

Verantwoording afbeeldingen

- *Voorpagina*
 - o Stuk Rood Vlees: <http://stukroodvlees.nl/hoe-ga-je-om-met-populistisch-radicaal-rechtse-partijen-lessen-van-de-bestrijding-van-de-cp-en-cd/>
 - o Fragment uitzending Politieke Partijen Centrumpartij (18-5-1981): <https://www.academia.nl/asset/embed/1381919>
- *Bladzijde 8*
 - o Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis: <http://hdl.handle.net/10622/30051000664018?locatt=view:level3>
- *Bladzijde 12*
 - o Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis: <http://hdl.handle.net/10622/30051003049415?locatt=view:level3>
- *Bladzijde 21*
 - o Delpher: <https://resolver.kb.nl/resolve?urn=KBNRC01:000027772:mpeg21:p021>